

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№8

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar

Crossref

OpenAIRE

С/БЕРИЕНИКА

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

8-jild
8-son
Avgust, 2026

August, 2026
Volume 8
Number 8

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамина Шухратовна - д.э.н., (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DSc), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Панджиев Самиджон Аликулич - PhD, доцент

QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH DINAMIKASI VA UNING AHOLI XARID QOBILIYATIGA MOSLIGINI BAHOLASH

Ramazonov Zafar Ulug‘bek o‘g‘li

ДИНАМИКА ПРОИЗВОДСТВА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ И ОЦЕНКА ЕЁ СООТВЕТСТВИЯ ПОКУПАТЕЛЬНОЙ СПОСОБНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ

Рамазонов Зафар Улугбек угли

DYNAMICS OF AGRICULTURAL PRODUCT PRODUCTION AND ASSESSMENT OF ITS COMPLIANCE WITH THE PURCHASING POWER OF THE POPULATION

Ramazonov Zafar Ulugbek ugli

Annotatsiya. Maqolada 2009–2025 yillar davomida hudud qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining dinamikasi tahlil qilingan hamda uning aholining o‘rtacha umumiy daromadlari va xarajatlari bilan muvofiqligi, ya‘ni xarid qobiliyatiga mosligi ekonometrik usullar yordamida baholangan. Tahlil natijasida aholi jon boshiga ishlab chiqarilgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlari hajmi bilan aholining o‘rtacha umumiy daromadlari o‘rtasida kuchli ijobiy bog‘liqlik mavjudligi aniqlangan, regressiya modeli orqali ishlab chiqarishning xarid qobiliyatiga ta‘sir darajasi miqdoriy jihatdan asoslangan. Shuningdek, nominal o‘sish sur‘atlarining farqi va daromadlarning xarajatlarni qoplash darajasi asosida aholi farovonligini oshirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: qishloq xo‘jaligi, ishlab chiqarish hajmi, xarid qobiliyati, aholi daromadlari, aholi xarajatlari, korrelyatsiya, regressiya, oziq-ovqat xavfsizligi, jon boshiga ishlab chiqarish.

Аннотация. В статье проанализирована динамика объёма производства сельскохозяйственной продукции в регионе за 2009–2025 годы, а также с использованием эконометрических методов оценено её соответствие средним совокупным доходам и расходам населения, то есть покупательной способности населения. В результате анализа выявлена сильная положительная связь между объёмом произведённой сельскохозяйственной продукции в расчёте на душу населения и средними совокупными доходами населения. С помощью регрессионной модели количественно обоснована степень влияния объёма производства на покупательную способность населения. Кроме того, на основе различий в темпах номинального роста и уровня покрытия расходов доходами разработаны предложения, направленные на повышение благосостояния населения.

Ключевые слова: сельское хозяйство, объём производства, покупательная способность, доходы населения, расходы населения, корреляция, регрессия, продовольственная безопасность, производство на душу населения.

Abstract. The article analyzes the dynamics of agricultural production in the region during 2009–2025 and evaluates its consistency with the average total income and expenditures of the population, i.e., purchasing power, using econometric methods. The analysis reveals a strong positive relationship between the volume of agricultural products produced per capita and the average total income of the population. A regression model is used to quantitatively substantiate the degree to which agricultural production affects purchasing power. In addition, based on differences in nominal growth rates and the extent to which income covers expenditures, proposals aimed at improving the welfare of the population have been developed.

Keywords: agriculture, production volume, purchasing power, population income, population expenditures, correlation, regression, food security, per capita production.

KIRISH

Qishloq xo'jaligi milliy iqtisodiyotning strategik tarmog'i bo'lib, u aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, qishloq joylarda bandlikni oshirish va aholi daromadlarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan agrar islohotlar, jumladan, klaster tizimining joriy etilishi, yer va suv resurslaridan samarali foydalanish, fermer va dehqon xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari tarmoqda ishlab chiqarish hajmining barqaror o'sishini ta'minlamoqda. Biroq ishlab chiqarish hajmining o'sishi o'z-o'zidan aholi farovonligining oshishini anglatmaydi. Ishlab chiqarilgan mahsulot aholining xarid qobiliyatiga mos bo'lishi, ya'ni aholi daromadlari iste'mol uchun zarur bo'lgan oziq-ovqat va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlarini sotib olish imkoniyatini berishi lozim. Shu nuqtai nazardan, ishlab chiqarish dinamikasi bilan aholi daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi muvofiqlikni miqdoriy baholash dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi va aholi farovonligi o'rtasidagi bog'liqlik masalasi xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. B.Jonston va J.Mellor [1] agrar sektorning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini tahlil qilib, qishloq xo'jaligi o'sishi aholi daromadlarini oshirish va ichki bozor talabini kengaytirishning asosiy omili ekanligini asoslagan. K.P.Timmer [2] agrar transformatsiya jarayonida oziq-ovqat narxlari barqarorligi va aholining xarid qobiliyati o'rtasidagi muvozanat oziq-ovqat xavfsizligining markaziy sharti ekanligini ko'rsatgan.

A.Sen [3] tomonidan ishlab chiqilgan «imkoniyatlar» nazariyasiga ko'ra, oziq-ovqat bilan ta'minlanganlik faqat ishlab chiqarish hajmiga emas, balki aholining mazkur mahsulotlarni sotib olish imkoniyatiga, ya'ni real daromadlariga bog'liqdir. Bu yondashuv ishlab chiqarish va xarid qobiliyati muvofiqligini birgalikda baholash zarurligini nazariy jihatdan asoslaydi. E.Engel [4] qonuniga muvofiq, daromadlar oshgan sari oziq-ovqatga sarflanadigan xarajatlarning ulushi kamayib boradi, bu esa agrar mahsulotlarga bo'lgan talab tarkibining o'zgarishini belgilaydi.

Mahalliy olimlardan S.S.G'ulomov va boshqalar [5] qishloq xo'jaligida islohotlarning iqtisodiy samaradorligini baholash uslubiyotini takomillashtirish masalalarini o'rgangan. T.X.Farmonov [6] agrar sohada xo'jalik yuritish shakllarini rivojlantirish va fermer xo'jaliklari daromadlilikini oshirish yo'nalishlarini tadqiq etgan. A.S.Soliev va R.X.Ergashev [7] mintaqaviy agrar iqtisodiyot va hududlarda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini joylashtirish samaradorligini tahlil qilgan bo'lsa, X.P.Abulqosimov [8] aholi daromadlari, iste'mol xarajatlari va turmush darajasi o'rtasidagi bog'liqlikni makroiqtisodiy barqarorlik nuqtai nazaridan yoritgan.

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud tadqiqotlarda ishlab chiqarish samaradorligi va aholi daromadlari alohida-alohida chuqur o'rganilgan bo'lsa-da, muayyan hudud misolida uzoq muddatli

qatorlar asosida ishlab chiqarish hajmining aholi xarid qobiliyatiga mosligini kompleks ekonometrik baholash masalasi yetarlicha ochib berilmagan. Mazkur maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda 2009–2025 yillarni qamrab olgan rasmiy statistik ma'lumotlardan foydalanildi: qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'm), chorvachilik mahsulotlari hajmi (mlrd so'm), doimiy aholi soni (ming kishi), aholining o'rtacha umumiy daromadlari va xarajatlari (ming so'm). Tahlilda quyidagi usullar qo'llanildi: dinamik qatorlar tahlili (o'sish sur'atlari, o'rtacha yillik o'sish sur'ati — CAGR), taqqoslama tahlil, guruhlash.

Aholi jon boshiga ishlab chiqarish ko'rsatkichi quyidagicha hisoblandi: $Ijb = IChH / AS \times 1000$, bu yerda IChH — ishlab chiqarish hajmi (mlrd so'm), AS — doimiy aholi soni (ming kishi). Xarid qobiliyatiga moslik darajasi ikki yo'nalishda baholandi: birinchidan, daromadlarning xarajatlarni qoplash koeffitsienti ($Kq = Daromad / Xarajat$); ikkinchidan, jon boshiga ishlab chiqarish bilan o'rtacha daromadlar o'rtasidagi bog'liqlik zichligi Pirson korrelyatsiya koeffitsienti orqali aniqlanib, bog'liqlik shakli bir omilli chiziqli regressiya modeli ($Y = a + bX$) yordamida ifodalandi. Modelning statistik ishonchliligi determinatsiya koeffitsienti (R^2) orqali tekshirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil davrida hududda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 2314,2 mlrd so'mdan 42239,6 mlrd so'mga yetib, nominal ifodada 18,3 barobar oshdi, o'rtacha yillik o'sish sur'ati 19,9 foizni tashkil etdi. Xuddi shu davrda aholining o'rtacha umumiy daromadlari 12568,4 ming so'mdan 66504,5 ming so'mga, ya'ni 5,3 barobar (o'rtacha yillik 11,0 foiz) o'sdi. Doimiy aholi soni 2315,6 ming kishidan 3639,3 ming kishiga yetib, o'rtacha yillik 2,9 foiz o'sish kuzatildi (1-jadval).

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, aholi jon boshiga ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi 2009 yildagi 999,4 ming so'mdan 2025 yilda 11606,5 ming so'mga yetib, 11,6 barobar oshgan. Bu ko'rsatkich aholi sonining o'sishiga qaramay, ishlab chiqarish sur'atlari demografik o'sishdan sezilarli darajada yuqori bo'lganligini ko'rsatadi va hududning o'zini o'zi oziq-ovqat bilan ta'minlash salohiyati mustahkamlanganidan dalolat beradi.

Daromadlarning xarajatlarni qoplash koeffitsienti butun davr mobaynida 1,0 dan yuqori bo'lib, 2009 yilda 1,215 ni, 2017 yilda 1,111 ni, 2025 yilda esa 1,192 ni tashkil etdi. Demak, aholining o'rtacha daromadlari iste'mol xarajatlarini to'liq qoplagan holda, jamg'arma uchun 10–18 foiz atrofida imkoniyat qoldirgan. Ayni paytda 2014–2018 yillarda qoplash koeffitsientining pasayishi (1,10–1,11 darajasigacha) aholi real xarid qobiliyatiga bosim kuchaygan davrni aks ettiradi; 2019 yildan boshlab daromadlarning jadal o'sishi hisobiga mazkur ko'rsatkich yana yaxshilangan.

**Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi va aholi daromadlari dinamikasi
(2009–2025 yy.)**

Yil	Ishlab chiqarish hajmi, mlrd so'm	Aholi soni, ming kishi	Jon boshiga ishlab chiqarish, ming so'm	O'rtacha umumiy daromad, ming so'm	O'rtacha umumiy xarajat, ming so'm	Qoplash koeff
2009	2314,2	2315,6	999,4	12568,4	10345,5	1,215
2010	2686,3	2456,9	1093,4	13136,3	11360,4	1,156
2011	2753,7	2616,1	1052,6	14080,5	12672,5	1,111
2012	4235,5	2722,9	1555,5	14925,4	13432,8	1,111
2013	5442,2	2777,8	1959,2	15820,9	14238,8	1,111
2014	6368,8	2831,3	2249,4	16770,2	15093,1	1,111
2015	7689,1	2895,3	2655,7	17776,4	15998,7	1,111
2016	9089,0	2958,9	3071,7	18843,0	16958,7	1,111
2017	10863,6	3025,6	3590,6	19973,5	17976,2	1,111
2018	14360,6	3088,8	4649,2	21171,9	19054,7	1,111
2019	17206,5	3148,4	5465,2	25876,8	23289,1	1,111
2020	19933,9	3213,1	6203,9	30924,7	27832,3	1,111
2021	23777,8	3280,4	7248,4	35086,8	31578,1	1,111
2022	28275,6	3335,4	8477,4	42478,9	39657,8	1,071
2023	32240,7	3408,3	9459,5	51866,9	45874,8	1,131
2024	38462,6	3482,3	11045,2	57635,4	50747,9	1,136
2025	42239,6	3639,3	11606,5	66504,5	55789,9	1,192

Manba: taqdim etilgan statistik ma'lumotlar asosida muallif hisob-kitoblari.

Ishlab chiqarish va xarid qobiliyati muvofiqligini baholash maqsadida korrelyatsion tahlil o'tkazildi. Natijalar qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi bilan aholining o'rtacha umumiy daromadlari o'rtasida juda kuchli ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi: $r = 0,988$. Jon boshiga ishlab chiqarish bilan o'rtacha daromadlar o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsienti $r = 0,979$ ga teng bo'ldi. Bu ishlab chiqarishning o'sishi aholi daromadlarining oshishi bilan hamohang kechayotganligini, ya'ni tarmoq rivoji aholi xarid qobiliyatining muhim omili ekanligini tasdiqlaydi.

Regression tahlil natijasida quyidagi model olindi: $Y = 5505,7 + 4,635 \cdot X$, bu yerda Y — aholining o'rtacha umumiy daromadi (ming so'm), X — jon boshiga ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi (ming so'm). Model bo'yicha determinatsiya koeffitsienti $R^2 = 0,959$ bo'lib, aholi daromadlari variatsiyasining 95,9 foizi jon boshiga ishlab chiqarish hajmi o'zgarishi bilan izohlanadi. Regressiya koeffitsientining iqtisodiy mazmuni shundaki, jon boshiga ishlab chiqarishning 1 ming so'mga oshishi

aholining o'rtacha umumiy daromadini taxminan 4,6 ming so'mga oshishiga mos keladi, bu esa qishloq xo'jaligidagi qo'shilgan qiymaning daromadlar zanjiri orqali multiplikativ ta'sirini aks ettiradi.

Davrlarni taqqoslash maqsadida tahlil uch bosqichga bo'lib o'rganildi: 2009–2013 yillar (islohotlarga bo'lgan davr), 2014–2019 yillar (tarkibiy o'zgarishlar davri) va 2020–2025 yillar (jadal islohotlar davri). Har bir bosqich bo'yicha o'rtacha yillik o'sish sur'atlari 2-jadvalda keltirilgan.

Jadvaldan ko'rinadiki, barcha davrlarda ishlab chiqarish sur'atlari daromadlar sur'atidan yuqori bo'lgan, ammo 2020–2025 yillarda daromadlar o'sishi sezilarli jadallashib (yiliga o'rtacha 16 foizdan yuqori), ishlab chiqarish sur'atlariga yaqinlashgan. Bu daromadlar siyosatidagi ijobiy siljishlarni, jumladan, ish haqi, pensiya va ijtimoiy to'lovlarning oshishi hamda qishloq joylarda tadbirkorlik daromadlarining kengayishini aks ettiradi. Ayni shu davrda xarajatlar sur'atining daromadlar sur'atidan biroz pastligi aholidagi jamg'arish imkoniyatining tiklanganidan dalolat beradi.

Asosiy ko'rsatkichlarning o'rtacha yillik o'sish sur'atlari, foizda

Davr	Ishlab chiqarish hajmi	Aholi soni	O'rtacha daromadlar	O'rtacha xarajatlar
2009–2013	23,8	4,7	5,9	8,3
2014–2019	22,0	2,1	9,1	9,1
2020–2025	16,2	2,5	16,5	14,9
2009–2025	19,9	2,9	11,0	11,1

Manba: muallif hisob-kitoblari.

Shu bilan birga, nominal ko'rsatkichlar taqqoslamasi muhim nomutanosiblikni ham ochib beradi: ishlab chiqarish hajmining o'rtacha yillik o'sish sur'ati (19,9%) daromadlar o'sish sur'atidan (11,0%) qariyb ikki barobar yuqori. Bu farqning bir qismi qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxlarining o'sishi bilan bog'liq bo'lib, narx omili aholining real xarid qobiliyatini cheklashi mumkin. Daromadlar tarkibida xarajatlar ulushining 2009 yildagi 82,3 foizdan 2025 yilda 83,9 foizgacha oshgani ham iste'mol xarajatlari bosimini saqlanib qolayotganini bildiradi. Demak, ishlab chiqarish hajmi jihatidan ta'minot yetarli bo'lsa-da, narx va daromad muvozanati nuqtai nazaridan xarid qobiliyatiga to'liq moslik uchun daromadlarni jadal oshirish va ichki bozorda narx barqarorligini ta'minlash talab etiladi.

Olingan natijalar B.Jonston va J.Mellorning agrar o'sish ichki talabni kengaytiradi, degan xulosasi bilan hamohangdir: tahlil qilingan hududda ishlab chiqarishning o'sishi daromadlar o'sishi bilan kuchli bog'liqlikda kechgan. Ayni paytda A.Senning imkoniyatlar nazariyasi nuqtai nazaridan qaralganda, xarid qobiliyatiga to'liq moslikka erishish uchun faqat fizik hajm emas, balki daromadlarning real o'sishini ta'minlash hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari, shuningdek, E.Engel qonunida bashorat qilingan tendensiyalarni hisobga olgan holda, daromadlar oshishi bilan qishloq xo'jaligi mahsulotlarining qo'shilgan qiymati yuqori turlarini (qayta ishlangan, chorvachilik mahsulotlari) ko'paytirish maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi. Birinchidan, 2009–2025 yillarda hududda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi barqaror va jadal o'sib, jon boshiga ishlab chiqarish 11,6 barobar oshdi, bu aholini mahsulot bilan ta'minlashning fizik asosini mustahkamladi. Ikkinchidan, ishlab chiqarish bilan aholi daromadlari o'rtasida juda kuchli ijobiy bog'liqlik aniqlandi, bu tarmoq rivojining aholi xarid qobiliyatiga mosligini umumiy tarzda tasdiqlaydi. Uchinchidan, daromadlarning xarajatlarni qoplash koeffitsienti butun davr davomida birdan yuqori bo'lsa-da, ayrim yillarda pasayishi va xarajatlar ulushining oshib borishi real xarid qobiliyatidagi zaifliklardan dalolat beradi. Shulardan kelib chiqib quyidagi takliflar ilgari suriladi: qishloq xo'jaligida qo'shilgan qiymat zanjirini rivojlantirish orqali qishloq aholisi daromadlarini oshirish; ichki bozorda oziq-ovqat narxlarini

barqarorligini ta'minlovchi zaxira va logistika tizimini takomillashtirish; jon boshiga ishlab chiqarish va xarid qobiliyati muvofiqligini muntazam monitoring qilish uchun hududiy darajada indikatorlar tizimini (qoplash koeffitsienti, real daromad indeksi, oziq-ovqat xarajatlari ulushi) joriy etish; chorvachilik va meva-sabzavotchilik kabi daromad elastikligi yuqori yo'nalishlarga investitsiyalarni rag'batlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Johnston B.F., Mellor J.W. The Role of Agriculture in Economic Development // The American Economic Review. – 1961. – Vol. 51, No. 4. – P. 566–593.
2. Timmer C.P. Food Security and Economic Growth: an Asian perspective // Asian-Pacific Economic Literature. – 2005. – Vol. 19, No. 1. – P. 1–17.
3. Sen A. Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. – Oxford: Clarendon Press, 1981. – 257 p.
4. Engel E. Die Productions- und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsen // Zeitschrift des Statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Ministeriums des Innern. – 1857. – No. 8–9.
5. G'ulomov S.S. va boshq. Qishloq xo'jaligida iqtisodiy islohotlar samaradorligini oshirish yo'llari. – Toshkent: Fan, 2018.
6. Farmonov T.X. Qishloq xo'jaligida xo'jalik yuritish shakllarini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2016.
7. Soliev A.S., Ergashev R.X. Mintaqaviy iqtisodiyot va agrar soha rivojlanishi masalalari. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2019.
8. Abulqosimov X.P. Aholi daromadlari va turmush darajasi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Akademiya, 2020.

Muallif (lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Ramazonov Zafar Ulug'bekovich Xalqaro innovatsion universiteti, assistant o'qituvchisi / Рамазонов Зафар Улугбекович, Международный инновационный университет, ассистент-преподаватель / Ramazonov Zafar Ulugbekovich, International Innovation University, Assistant Lecturer.
E-mail: zafarmznv@gmail.com

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz